

FRANSA'DAKİ MÜSLÜMANLARA YÖNELİK AYRIMCI DEVLET POLİTİKALARI İLE İLGİLİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ENDİŞELERİ ve ÖNERİLERİ

Raporun Sunulduğu Kurum: Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (European Commission Against Racism and Intolerance - ECRI)

Tarih: .. Aralık 2020

Rapor Sunan STK'lar:

(Ülkelere göre alfabetik sırayla kuruluş isimleri listelenecektir.)

İstanbul Kadın ve Kadın Kuruluşları Derneği (İKADDER) – TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	2
ÖZET	3
ANAHTAR KELİMELE R.....	4
I. Giriş	5
II. Müslüman Karşıtlığı ve Düşmanlığı Kapsamında Fransa'da Devlet Politikaları	6
III. Avrupa Konseyi Organlarının Avrupa'daki ve Fransa'daki Müslümanların Durumuna İlişkin Değerlendirmeleri	10
IV. İlgili İnsan Hakları İlkeleri ve Standartları	13
a. Avrupa İnsan Hakları Hukuku	14
b. ECRI'nin Yaklaşımı	16
V. Değerlendirme	17
VI. Sonuç ve Taleplerimiz	21

Özet

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, 2 Ekim 2020 tarihinde yaptığı konuşmada "İslam, dünyanın her yerinde kriz yaşıyor" ifadesini kullanmış, "İslam'ın, Fransa'da, cumhuriyetin ortağı olması için yapılandırılması gerekiyor" şeklinde konuşmuştur. Bu konuşmanın öncesinde ve sonrasında, Müslümanlara ait ibadet yerlerinin, okul ve derneklerin kapatılması, helal gıda reyonlarının kaldırılması yönündeki İçişleri Bakanının beyanatı, camilere yönelik saldırılar, okul gezilerinde başörtülü velilerin maruz kaldığı şiddet vakaları ve daha birçok hadise, Müslümanlara yönelik ayrımcılığın münferit vakalardan çıktığını, siyasetçiler tarafından normalleştirilmeye, politika malzemesi yapılmaya ve toplumda da yaygınlaşmaya başladığını göstermektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ayrımcılık yasağına ilişkin 14. Maddesinde "Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır" ifadeleri yer almaktadır.

Avrupa Konseyi'ne bağlı bir organ olan Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), Müslümanların maruz kaldığı hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık kapsamında 2000 yılında yayınladığı 5 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı ile ülkesinde Müslüman azınlık bulunduran devletler tarafından alınacak çeşitli önlemleri ortaya koymuştur. ECRI, 2010 yılında sonuçlandırdığı 4. İzleme Periyodu Raporunda Fransa'daki Müslümanları "savunmasız/hedef gruplar" kapsamında ele alarak Fransız Hükümet'ini Müslümanların durumuna eğilmesi için özellikle uyarmıştır. Ancak o süreçten sonra iyileştirmeler bir tarafa ayrımcı ve ırkçı politikalar daha da yaygınlaşmıştır.

Bu gelişmeleri kaygıyla izleyen dünyanın farklı ülkelerinden Sivil Toplum Kuruluşları, Fransa'nın ırkçılık ve ayrımcılık içeren politikalarına karşı, insan hakları, eşitlik, demokratik değerler ve hukukun üstünlüğü ilkeleri çerçevesinde bir değerlendirme ortaya koymak için bu raporu hazırlamıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Avrupa Konseyi (AK)/ Council of Europe: Üyeleri arasında, müşterek ülkü ve prensipleri korumak, siyasi ve iktisadi ilerlemelerini sağlamak maksadıyla daha sıkı bir birlik meydana getirmek amacıyla 1949 yılında kurulmuştur. Avrupa Konseyi'nin merkezi Fransa, Strazburg'dadır. 47 üyesi bulunmaktadır. Türkiye, Avrupa Konseyi'ne kuruluşundan üç ay sonra, Ağustos 1949'da davet edilmiş ve örgütün kurucu üyeleri arasında sayılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)/ European Human Rights Convention: Avrupa Konseyi tarafından, 1950 yılında kabul edilmiştir. İnsan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına alan sözleşme, Avrupa ülkelerindeki vatandaşları, insan hakları ihlallerine karşı korumaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)/ European Court of Human Rights: Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak 1959 yılında kurulmuş uluslararası bir mahkemedir. Sözleşmeye taraf olan ülkelerin vatandaşları ilgili sözleşmenin ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvurabilir. Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokolleriyle güvence altına alınmış olan, temel hakların çiğnenmesi durumunda bireylerin, toplulukların, tüzel kişilerin ve diğer devletlerin, belirli usul ve kurallar dahilinde başvurabileceği bir yargı merciidir. Mahkeme, Fransa'nın Strazburg şehrinde bulunmaktadır. Kararları bağlayıcıdır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri/ The Commissioner for Human Rights: İnsan haklarına saygı duyulmasını sağlamak, alandaki yetersizlikleri saptamak ve insan hakları sahasında sorumlu diğer kurumların çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla görev yapar.

Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu/European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI): Irkçılık, hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla ilgili izleme yapan uzmanlaşmış bir Avrupa Konseyi organıdır. Çalışma alanı kapsamında üye devletlere yönelik rapor hazırlar ve tavsiyelerde bulunur.

European Network Against Racism (ENAR): Irk eşitliği savunuculuğunu birleştiren ve Avrupa'daki ırkçılık karşıtı sivil toplum aktörleri arasında işbirliğini kolaylaştıran Avrupa'daki tek ırkçılık karşıtı ağıdır. Örgüt, 1998 yılında, Avrupa düzeyinde yasal değişiklikler gerçekleştirme ve tüm AB Üye Devletlerinde ırk eşitliğine yönelik kararlı ilerleme sağlama amacıyla kurulmuştur.

I. Giriş

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarihli kararıyla ilan edilen Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin girişinde şu ifadeye yer verilmiştir:

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder.”

Bu bildirge, hak ve özgürlükler temelinde saygıyı geliştirme temel saikiyle hareket etmekte, tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri ortaya koymaktadır. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi:

“Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 18- Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.”

İrk, dil, din ayırımı gözetmeksizin dünya üzerindeki bütün insanların temel haklarını kapsayan bu bildirgenin yanı sıra Avrupa ülkeleri;

- Üyeleri arasında daha sıkı bir birlik oluşturmak ve insan hakları ile temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesini sağlamak,
- Dünyada barış ve adaletin temelini oluşturan insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklaşa saygı esasına bağlı olan bu temel özgürlüklere derin bağlılıklarını bir kez daha tekrarlamak,
- Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nde yer alan bazı hakların ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) hazırlamışlardır.

Avrupa coğrafyasının parçası olan her birey için insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması anlamında çok değerli olan ve tüm Avrupa ülkelerini bağlayan bu sözleşmenin “Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü”ne ilişkin 9. maddesinde,

“Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.”

düzenlemesine yer verilmiştir.

Ayrımcılık yasağına ilişkin 14. maddede ise “Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.” ifadeleri yer almaktadır.

Hak ve özgürlüklerin korunmasını siyasi ve hukuki güvence altına alıp geliştirilmelerine sürdürülebilir katkı sağlamayı hedefleyen bu iki metinde de din özgürlüğü, bir insan hakkı olarak tanınmış olup bu bağlamda korunması öngörülmüştür.

Zikredilen metinlerden hareketle sivil toplum tarafından kaleme alınan bu rapor, insan hakları perspektifinden hazırlanmış olup Fransa Hükümeti’nin Müslümanlara yönelik düşmanlık zemini oluşturan ayrımcı ve ırkçı politikalarına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

II. Müslüman Karşıtlığı ve Düşmanlığı Kapsamında Fransa’da Devlet Politikaları

Avrupa, din ve ırk temelli savaş ve çatışmalara milyonlarca kurban vermiştir. Bir arada yaşama kültürünün, demokrasinin gelişmesi ve çatışmasızlık ortamının inşa edilmesi için Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi yapılar inşa edilmiştir. Uluslararası sözleşmelerle toplumların ve halkların temel hak ve özgürlüklerini garanti altına alan bir yaklaşım ortaya koyulmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Avrupa Birliği Adalet Divanı’nın kararlarıyla da bu yaklaşım pekiştirilmiştir. Böylelikle hoşgörü, çoğulculuk, din ve vicdan özgürlüğü, ırk ya da dine dayalı ayrımcılığın reddedilmesi, demokratik toplumun ve Avrupa kamu düzeninin ayrılmaz parçası olarak tanınagelmiştir.

Bununla beraber, Avrupa’daki Müslümanlara yönelik ırkçı, ayrımcı ve düşmanlık içeren söylemler, münferit vakalar olmanın ötesine geçerek devlet politikalarıyla yapılaşmakta ve politikacılar tarafından iç siyaset malzemesi olarak kullanılmaktadır. Siyasi temsilciler ve medya tarafından benimsenen saldırgan dil, Müslümanlara yönelik düşmanlığı normalleştirmektedir. Zira iletişim ve etkileşimin çok hızlı olduğu dünyamızda, nefreti körükleyen davranış ve yaklaşımlar, toplumun bütününe etkileyebilmektedir. Devletin ayrımcı politikaları ise eğitim, istihdam, sosyal ve dini yaşam gibi birçok sahaya nüfuz ederek Müslümanları hem kamusal alandan dışlamakta hem de temel hak ve özgürlüklerini orantısız biçimde sınırlandırarak Müslümanların marjinalize edilmesini pekiştirmektedir. Bu durum Fransa’da mevcut olup ayrıştırıcı ve düşmanlaştırıcı politikalar, Fransa’daki Müslümanlar için giderek tehlikeli hale gelen bir sorundur.

2017 verilerine göre Fransa'nın nüfusunun yaklaşık %9'unu oluşturan yaklaşık 6 milyon Müslüman, Avrupa'nın en büyük Müslüman azınlığını teşkil etmektedir¹. 20. yüzyılın başından itibaren başlayan göç dalgalarıyla büyüyen bu nüfusun önemli bir kısmı metropollerin banliyölerindeki (*banlieues*) toplu konutlara yerleşmiş ve orada yaşamaktadır². 21. yüzyıla gelindiğinde, 2005'teki Paris banliyö ayaklanmalarının da gösterdiği üzere, yıllardır süregelen devlet şiddeti ve sosyo-ekonomik eşitsizlikler nedeniyle bu banliyölerin esasında gettolaştığı görülmüştür. Birleşmiş Milletler Din ve İnanç Özgürlüğü Özel Raportörü'nün dikkat çektiği üzere banliyö nüfusunun ön plana çıkan özellikleri, fakirlik, gençler arasında yüksek işsizlik oranı, Müslüman gençlerdeki radikallik eğilimi ve Fransız toplumunun genelinden kopukluk hissidir³. Bu sorunların ciddiyeti, Müslümanların oldukça genç bir nüfusa sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda⁴ daha da iyi anlaşılacaktır. Zira ekonomik dezavantajlara sahip bir azınlık nüfusun sistematik ayrımcılığa ve şiddete maruz kalarak büyümesi, gelecekte marjinal düşüncelere ve hareketlere yatkın olmalarına sebebiyet verebilecektir. Fransa devleti ise Müslümanların sorunlarını kökünden çözecek adımlar atmamak bir yana dursun, Müslümanlara yönelik ayrımcı politikalar geliştirerek toplumun ve siyasetin bazı kesimlerine hâkim olan Müslüman karşıtlığını pekiştirmiştir. Söz konusu politikalar, özellikle 2015 - 2017 yıllarındaki olağanüstü hal kapsamında ve akabinde alınan tedbirlerle son derece müdahaleci hale gelmiştir.

Fransa'da İslam karşıtı devlet politikalarının hız kazanması, Müslüman düşmanlığı konusunda tartışmaların odağında yer alan Charlie Hebdo dergisinin 2011 yılı itibariyle çeşitli tarihlerde İslam Peygamberi Hz. Muhammed'i konu eden karikatürler yayımlamasıyla yakından ilgilidir. Charlie Hebdo dergisi, dünyadaki 1,6 milyar Müslüman'ın saygı ve sevgi temelinde bağlandığı, söz, fiil ve onayları İslam'ın bir parçası olan İslam Peygamberi Hz. Muhammed'i hedef alan karikatürler yayımlamış, ayrıca karikatürlerin dünyanın farklı ülkelerinde fark edilebilmesi için basına servis etmiş; bu konuyla ilgili röportajlar yapmıştır. İslam Peygamberinin küçük düşürülmeye çalışılıp alaya alınarak karikatürlerde tasvir edilmesi, Müslüman toplumlarda derin bir üzüntü, şaşkınlık ve öfkeye sebep olmuştur⁵. Karikatürler yayınlanmadan önce ve yayımlandıktan sonra verilen röportajlar ve yürütülen iletişim kampanyaları ile İslam dini ve Peygamberinin açıkça hedef alındığı görülmüştür. Nitekim

¹ <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/11/29/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>

² <http://www.senat.fr/rap/r15-757/r15-7572.html#toc13>

³ UN Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Addendum 2 to the Report Civil and on Political Rights, Including the Question of Religious Intolerance, E/CN.4/2006/5/Add.4, 8 March 2006, para. 54.

⁴ <http://www.senat.fr/rap/r15-757/r15-7572.html#toc13>

⁵ Protestolara örnek

Müslümanların dini değerlerinin aşağılanması, bu aşağılamanın alenen yapılması ve çeşitli iletişim kanallarıyla yaygınlaştırılması derin etkileri olan bir kırılmaya sebep olmuştur.

Dünya kamuoyunda uzun süre tartışılan karikatürler marjinal gruplar üzerinde de etki oluşturmuş, 7 Ocak 2015 tarihinde Charlie Hebdo dergisine silahlı saldırı düzenlenmiş, 12 kişi öldürülmüş ve 11 kişi de yaralanmıştır. Bu saldırılara ilişkin yargılamaların 2 Eylül 2020’de başlamasına istinaden Charlie Hebdo dergisi bu tarihte ilgili karikatürleri tekrar yayımlamıştır. 25 Eylül 2020 günü Charlie Hebdo dergisinin eski merkezinin önünde iki kişi bıçaklanmıştır⁶. Öncelikle bu cinayetleri sonuna kadar lanetlediğimizi ifade etmek isteriz. Terörün hiçbir şekilde savunulması veya desteklenmesi mümkün değildir; ancak aşağıda da ele alınacağı üzere, terörü besleyen damarları kurutmak için bu saldırılarla onları besleyen sosyal, ekonomik ve siyasi koşullar arasında neden-sonuç ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Nitekim “terörle mücadele” adı altında alınan tedbirler, zaten dezavantajlı konumda olan kesimlerin daha da marjinalize edilmesini ve bu kesimlerin toplum nezdinde damgalanmasını da beraberinde getirmektedir.

Fransa’nın özellikle 2015 yılından beri yürüttüğü terörle mücadele politikaları, ne İslam’ı ne de Müslümanları temsil eden radikallerle mücadele etmekten çok Müslümanların inançlarını ve yaşamlarını doğrudan hedef almaktadır⁷. 13 Kasım 2015 günü son derece elim ve onlarca insanın ölümüne sebebiyet veren bir dizi terör saldırısının akabinde Fransa, olağanüstü hal ilan etmiş ve altı kere uzatılarak iki yıl süren bu olağanüstü hal sürecinde hükümet, istisnai olağanüstü hal yetkilerini Müslümanların ibadet yerlerine, örgütlenme çalışmalarına ve özel hayatlarına yönelik tedbirler alırken kapsamlı biçimde kullanmıştır⁸. Bu dönemde iki düzineden fazla cami ve Müslüman derneği kapatılarak 4,469 arama yapılmıştır⁹. Olağanüstü halin sonunda kabul edilen “İç Güvenliğin ve Terörle Mücadelenin Güçlendirilmesi” (SILT) Yasası ile idareye radikalleşme “yatağı” olduğu düşünülen ibadethaneleri kapatmak gibi istisnai yetkiler tanınarak olağanüstü hal Müslümanlar için kalıcı hale gelmiştir¹⁰. Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron bu kapsamda, tüm kamu hizmetlerini kapsayacak biçimde ve “son derece gizli” olarak yürütülen kapsamlı “radikalleşmeyle

⁶ <https://www.nytimes.com/2020/09/26/world/europe/paris-suspect-said-attack-was-aimed-at-paper-that-mocked-islams-prophet.html?>

⁷ Collective Against Islamophobia in France (Collectif contre l’islamophobie en France – CCIF), <https://web.archive.org/web/20201101032818/http://www.islamophobie.net/wp-content/uploads/2020/09/RAPPORT-CCIF-2020-EN.pdf>, s.

⁸ Ohalle ilgili atıf

⁹ <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-des-actualites/2017-Actualites/Bilan-de-l-etat-d-urgence>

¹⁰ <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-des-actualites/2017-Actualites/Bilan-de-l-etat-d-urgence>

mücadele” çalışmalarıyla 15 cami, 4 okul ve 13 derneğin kapatıldığını, yüzlerce arama yapılarak milyonlarca avroya el konulduğunu ifade etmiştir¹¹. İçişleri Bakanı’nın açıklamasına göre ise sadece 2020 yılının başından itibaren 70’den fazla cami ve İslami okul kapatılmıştır¹².

Müslümanlar, olağanüstü hal döneminde ve akabinde alınan terörle mücadele tedbirleriyle hedef alınan bir grup olmuştur. BM Terörle Mücadelede Temel Hakların Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü, 2019 yılındaki Fransa ziyareti raporunda bu hususu kapsamlı biçimde ele almış ve hem siyasi söylem hem de hukuk uygulamasında Müslümanlara “şüpheli grup” muamelesi yapıldığını tespit etmiştir. Bu bağlamda Özel Raportör’ün son derece önemli bir değerlendirmesi, Fransa Hükümeti’nin “radikalleşmeyle mücadele” politikaları kapsamında İslamiyet ile terörizmi bir tutma eğiliminde olmasıdır. Özel Raportör, Müslümanların doğrudan hedef alındığını ve diğer toplum kesimlerden dışlayacak biçimde ayrımcı tedbirlere tabi tutulduğunu ifade ederek bu eğilimin tehlikesine dikkat çekmiştir. Özel Raportör’e göre bu yaklaşım, hem uluslararası hukuku hem de Fransa’nın iç hukukunu ihlâl etmektedir. Özel Raportör ayrıca, terörle mücadele tedbirlerinin hem hukuki hem de uygulama boyutuyla Müslümanların dinleri ve kültürleri üzerinde sınırlayıcı bir etkisi olduğunu ifade etmiştir.¹³

Fransız Hükümetinin bu saldırgan ve ayrıştırıcı politikaları, Charlie Hebdo karikatürleri öğrencilerine gösteren ilkokul öğretmeni Samuel Paty’nin 6 Ekim 2020’de öldürülmesi¹⁴ ve kilise saldırısı¹⁵ ile son derece tehlikeli bir hal almıştır. Fransa’nın İslam dinine karşı hasmane tutumuna bir örnek de, Hz. Muhammed’le ilgili karikatürlerle alakalı derste anket düzenlenerek bu karikatürlere karşı olduklarını ifade eden 10 yaşındaki dört öğrencinin Albertville’de 11 saat terörü destekleme gerekçesiyle göz altında tutulmasıdır.¹⁶ İnsani, ahlaki ve hukuki yönden Fransa’nın gerçekleştirdiği Müslümanları provoke eden bu durum toplumsal barışı dinamitleyen gerçek bir terör eylemi unsurlarını barındırmaktadır

Cumhurbaşkanı Macron, 2 Ekim 2020 tarihinde ilan ettiği “İslamcı ayrılıkçılık”la mücadele planında İslam’ın “dünyanın her yerinde kriz yaşayan bir din olduğunu” ve Fransa’daki Müslümanların “karşıt” ya da “paralel” bir toplum oluşturma tehlikesi arz ettiğini

¹¹ <https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-16114-fr.pdf>.

¹² İçişleri Bakanı’nın resmî açıklaması

¹³ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism, Visit to France, 8 May 2019, A/HRC/40/52/Add.4, para. 49-50.

¹⁴ Atif

¹⁵ Atif

¹⁶ <https://www.nytimes.com/2020/11/23/world/europe/france-extremism-children.html>.

savunmuştur. İslam'ın "Fransa'nın cumhuriyetçi değerlerine göre yapılandırılmasını" amaçlayan bu plan Müslümanlara yönelik çeşitli tedbirlerin alınmasını öngörmektedir. Bu kapsamda "İslamcı ayrılıkçı" fikirlerle mücadeleye ilişkin hazırlanan bir yasa tasarısının Bakanlar Kuruluna sunulacağını ifade edip "İslam'ın Fransa'da cumhuriyetin ortağı olması için yapılandırılması" gerektiğini savunmuştur¹⁷. Tasarının, ülkenin yasa ve değerlerine aykırı hareket eden derneklerin kapatılmasını öngördüğünü ifade eden Macron, derneklerin finansmanının da daha sıkı şekilde kontrol edileceğini, bu hususta yasalara aykırı davranan derneklerin kapatılacağını, bazı velilerin çocuklarının okulda müzik dersi almasını ve karşı cinsle beraber havuza girmesini istememesinin sorun olduğunu ifade etmiştir¹⁸. Macron ayrıca 18 Kasım 2020'de Fransız Müslüman Konseyi'ne (*Conseil Français du Culte Musulman - CFCM*) bir "Cumhuriyetçi Değerler Şartı" hazırlamaları için bir ultimatov vermiştir¹⁹. Bu esnada İçişleri Bakanı Darmanin, Fransa'daki 2,600 camiden 76'sının "Fransa'nın Cumhuriyetçi değerlerine ve güvenliğine potansiyel tehdit" olarak damgalandığını ifade etmiştir²⁰. Bu güncel gelişmeler bir yana, Müslümanlara ve Müslümanların yaşam ve ibadet mekanlarına yönelik saldırılar esnasında, sıkça meydana gelmektedir²¹.

Fransız Hükümeti'nin Müslümanları inançları ve yaşam tarzları üzerinden ayrıştırdığı başka bir husus da "helal gıda"dır. Fransa İçişleri Bakanı Gerald Darmanin, BFMTV kanalına yaptığı açıklamada, "Marketlerde helal gıda ürünlerine özel reyonların bulunmasının kendisini şoke ettiğini" ve bundan rahatsız olduğunu söylemiş ve "marketlerde sadece helal gıda ürünlerinin bulunduğu reyonların bulunmaması" gerektiğini ifade etmiştir²².

III. Avrupa Konseyi Organlarının Avrupa'daki ve Fransa'daki Müslümanların Durumuna İlişkin Değerlendirmeleri

¹⁷ <https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-16114-fr.pdf>

¹⁸ Kaynak

¹⁹ <https://www.lefigaro.fr/politique/islam-macron-donne-15-jours-au-cfcm-pour-s-entendre-sur-une-charte-des-valeurs-republicaines-20201118>

²⁰ <https://www.france24.com/en/europe/20201203-france-to-investigate-dozens-of-mosques-suspected-of-radicalisation>

²¹ Yasser Louati, Islamophobia in France: National Report 2016, Ed. Enes Bayraklı & Farid Hafez, European Islamophobia Report 2016, Istanbul, SETA, 2017, s.

²² Konuşmanın orijinali için bkz. <https://twitter.com/BFMTV/status/1318656054721470465>. "Helal gıda", Fransız politikacılar tarafından sıkça populist söylemlere alet edilmektedir. Örnek olarak Marine Le Pen, "helal et" dağıtımını 2012 yundaki seçim kampanyası için istismar etmiştir. ECRI, 5. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 22.

Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi (AK)²³, Avrupa Birliği (AB)²⁴ ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)²⁵ gibi çeşitli uluslararası örgütlerin kapsamlı araştırmaları ve çalışmaları, Fransa'daki Müslümanların maruz kaldığı sistematik ayrımcılığı ve düşmanlığı ortaya koymaktadır. Avrupa Konseyi'nin Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), Avrupa'daki Müslüman karşıtlığının 11 Eylül saldırısından sonra ciddi biçimde artış göstermesinden bile önce, Müslümanların maruz kaldığı hoşgörüsüzlüğe ve ayrımcılığa dikkat çekmiş ve 2000 yılında yayınladığı 5 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı ile ülkesinde Müslüman azınlık bulunduran devletler tarafından alınacak çeşitli önlemleri ortaya koymuştur²⁶.

Müslüman karşıtlığı, bir sorun olarak AK Parlamenterler Meclisi tarafından da ele alınmış ve 2010 yılındaki "Avrupa'da İslam, İslamcılık ve İslamofobi" başlıklı karar ve tavsiye ile gerekli önlemlerin alınması çağrısında bulunulmuştur²⁷. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ise 2011 yılındaki kapsamlı raporunda, taciz, saldırı ve nefret suçlarına maruz kalmanın Avrupa'daki Müslümanların günlük hayatlarının bir parçası olduğunu ifade etmiştir²⁸. Özellikle son yıllardaki oldukça kaygı verici bir gelişme, Müslümanlara yönelik aşırı sağcı terör saldırılarının artışıdır²⁹. Tüm bu sorunlar Fransa'da mevcut olup, Fransız Hükümeti'nin ayrımcı politikaları ve bazı siyasetçilerin saldırgan söylemleriyle körüklenmektedir.

²³ Yakın tarihli bir değerlendirme için bkz. <https://www.coe.int/en/web/portal/-/ultra-nationalism-anti-semitism-anti-muslim-hatred-anti-racism-commission-raises-alarm-over-situation-in-europe>. AK'nin bu konudaki çeşitli çalışmaları aşağıda ele alınacaktır.

²⁴ Kurum ismi, "Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia", https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eumc-2006-muslims-in-the-eu-discrimination-and-islamophobia_en.pdf

²⁵ AGİT, Müslüman Karşıtı Nefret Suçlarını Anlamak: Müslüman Toplulukların Güvenliğe İlişkin İhtiyaçlarını Anlamak (OSCE, Understanding Anti-Muslim Hate Crimes: Addressing the Security Needs of Muslim Communities, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/0/448696.pdf>)

²⁶ ECRI, Müslümanlara Yönelik Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadeleye İlişkin 5 No.lu Genel Politika Tavsiyesi, CRI(2000)21, 16 Mart 2000. [ECRI General Policy Recommendation No. 5 on Combating Intolerance and Discrimination Against Muslims, CRI(2000)21, 16 March 2000.]

²⁷ AK Parlamenterler Meclisi'nin Avrupa'da İslam, İslamcılık ve İslamofobi'ye İlişkin 1743 (2010) sayılı Kararı. (Resolution 1743 (2010) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on Islam, Islamism and Islamophobia in Europe, <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17880&lang=en>); AK Parlamenterler Meclisi'nin Avrupa'da İslam, İslamcılık ve İslamofobi'ye İlişkin 1927 sayılı (2010) Tavsiyesi. (Recommendation 1927 (2010) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on Islam, Islamism and Islamophobia in Europe, <https://pace.coe.int/en/files/17881/html>)

²⁸ Thomas Hammarberg, Human rights in Europe: no grounds for complacency, s. 36-39, <https://rm.coe.int/human-rights-in-europe-no-grounds-for-complacency-compilation-of-viewp/16808d2513>.

²⁹ Europol'un 2019 raporu, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020>

Fransa'daki duruma bakıldığında, öncelikle Fransız Müslümanların Fransa'ya bağlılığının ön plana çıktığı görülmekte, 2020 yılına ait istatistiklere göre Fransa'da yaşayan Müslümanların %81'i Fransız sekülerizmine olumlu bakmakta ve Fransız nüfusunun geneline ilişkin istatistiklerle uyumlu biçimde, %90'ı ülkesini sevdiğini ve %82'si Fransız olmaktan “gurur duyduğunu” ifade etmektedir³⁰. Ancak ne yazık ki Müslümanların maruz kaldığı ayrımcılık ve saldırılar, genel Fransız Müslüman nüfusunun bu yaklaşımının karşılık bulmadığını göstermektedir. Fransa'daki Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve hoşgörüsüzlük, 1998 yılından beri ECRI'nin gündeminde yer almaktadır.

ECRI'nin temel görevlerinden biri, her Avrupa Konseyi üyesi devlete, ülkesindeki ayrımcılık ve hoşgörüsüzlük sorunlarının nasıl çözüleceği konusunda somut ve pratik tavsiyeler sunmaktır. Bu kapsamda ECRI'nin ana faaliyeti, periyodik ülke izlemeleri yapmaktır. Bu izlemelerin sonucunda hazırladığı raporda ECRI, incelenen ülkedeki ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe ilişkin durum ve gelişme tespitinde bulunur ve sorunların çözülmesine yönelik çözüm önerilerinde bulunur³¹. Bu raporlar ilgili ülkelerdeki Müslümanların durumunu anlamada son derece hayati olup Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından başvuru kaynaklarıdır³². ECRI'nin 1998 yılından bugüne dek yürüttüğü izlemelerde, Fransa'daki Müslümanlara yönelik ayrımcı ve hoşgörüsüz tutumlar önemli bir sorun olarak yer almıştır.³³ Hatta ECRI, 2010 yılında sonuçlandırdığı 4. İzleme Periyodu Raporunda Fransa'daki Müslümanları “savunmasız/hedef gruplar” kapsamında ele alarak Fransız Hükümet'ini Müslümanların durumuna eğilmesi için özellikle uyarmıştır³⁴.

ECRI'nin raporlarındaki önemli bir tema, Müslümanların hedef alınmasında devletin oynadığı roldür. Bu kapsamdaki temel sorunlar arasında İslami başörtüsü takan Müslüman kadınlara yönelik ayrımcı düzenlemeler ve uygulamalar³⁵ ve İslamiyet'in diğer dinlerle eşit muamele görmeyip Müslümanların cami inşası ya da mezarlık tahsisi gibi taleplerinin devlet

³⁰ http://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-01/nous_francais_musulmans-dp-pdf.pdf

³¹ AK Bakanlar Komitesi, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun Statüsüne İlişkin Res(2002)8 Sayılı Kararı (“ECRI Statüsü”), m. 11 (Committee of Ministers of the Council of Europe, Resolution Res(2002)8 on the statute of the European Commission against Racism and Intolerance, para. 11, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680973356>)

³² Örnek olarak bkz. AİHM, Feret v. Belçika.

³³ Bkz. <https://rm.coe.int/first-report-on-france/16808b5725>; <https://rm.coe.int/third-report-on-france/16808b5729>; <https://rm.coe.int/fourth-report-on-france/16808b572b>; <https://rm.coe.int/fifth-report-on-france/16808b572d>.

³⁴ ECRI, 4. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 88 vd.

³⁵ ECRI, 5. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 68-72; ECRI, 4. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 61, 93; ECRI, 3. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 79.

makamlarının direnciyle karşılaşması³⁶ sayılabilir. Bu bağlamda ECRI'nin diğer bir hayati tespiti ise, Fransa'daki siyasi söylemin genel olarak ülkedeki yabancı düşmanlığı ve özel olarak Müslüman düşmanlığı üzerindeki etkisidir. ECRI, 1998 yılında yayınladığı ilk izleme raporunda Avrupa'daki en güçlü ve köklü aşırı sağcı siyasi partilerden birinin Fransız Ulusal Cephe (*Front national*) partisi olduğuna ve bu partinin alenen ırkçı ve yabancı düşmanı bir ideolojiyi savunduğuna dikkat çekmiştir³⁷. ECRI 4. izleme döneminden beri Fransa'da Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğün bu siyasi söylem tarafından körüklendiğini ifade etmektedir. Buna göre Müslümanlar, siyasetçiler tarafından düzenli olarak damgalanmakta ve özellikle seçim dönemlerinde Müslümanlara yönelik saldırgan ve hakaretamiz söylemler ön plana çıkmaktadır³⁸. ECRI'nin dikkat çektiği vakalar arasında, şu an Fransız Hükümeti'nin yaptığına paralel olarak, Marine Le Pen'in "helal et" dağıtımını seçim kampanyası için istismar etmesi ve bunun kınanmaması³⁹, UMP partisinin (*Union pour un mouvement populaire*, şimdiki adıyla *Les Républicains*) "Fransız İslamı"nın oluşturulmasına yönelik girişimleri⁴⁰ ve bu bağlamda Venelles şehri belediye başkanının İslamiyet'in Fransa'da yasaklanması çağrısı vardır⁴¹.

ECRI'nin izleme çalışmaları, Fransa'daki Müslümanlara yönelik ayrımcılığın ve hoşgörüsüzlüğün bireyler ya da toplumsal kesimler/gruplar arası bir mesele olmaktan öte, devlet politikalarından ve siyasi aktörlerden beslenen bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. ECRI'nin raporlarında dikkat çektiği Müslüman karşıtı ve ayrımcı politikalar, yukarıda örnekler verildiği üzere, mevcut Fransız Hükümeti tarafından da yürütülmektedir; böylelikle siyasetin sağ kanadından merkezine kayarak daha geniş bir etki alanına sahip olmaktadır. Böyle olunca, devletin ve siyasi devletin ilgili uygulamalarının ortadan kaldırılmasına ilişkin doğrudan bir yükümlülüğü doğmakta ve bu bağlamda sıkı bir denetime tabi tutulması gerekmektedir.

IV. İlgili İnsan Hakları İlkeleri ve Standartları

³⁶ ECRI, 3. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 124; ECRI, 4. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 91. Bu sorun BM Din ya da İnanç Özgürlüğü Özel Rapörtörü'nün Fransa ziyaretine ilişkin raporunda da dile getirilmiştir. UN Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Addendum 2 to the Report Civil and on Political Rights, Including the Question of Religious Intolerance, E/CN.4/2006/5/Add.4, 8 March 2006, para. 41.

³⁷ ECRI, 1. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, 15 Haziran 1998, s. 5 (ECRI, First report on France, CRI (98) 47, Adopted on 15 June 1998, p. 5, <https://rm.coe.int/first-report-on-france/16808b5725>)

³⁸ ECRI, 5. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 22; ECRI, 4. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 75.

³⁹ ECRI, 5. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 22, 38.

⁴⁰ ECRI, 5. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 22.

⁴¹ ECRI, 5. İzleme Periyodu Fransa Ülke Raporu, para. 26.

a. Avrupa İnsan Hakları Hukuku

ECRI Statüsü'nün 1. maddesine göre ECRI, ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve her türlü hoşgörüsüzlükle mücadelesini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve sözleşmeyi yorumlayıp uygulayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) kararları ışığında yürütmekle görevlendirilmiştir⁴². Fransa'nın AİHS kapsamındaki yükümlülüklerinin yanı sıra, ECRI'nin de AİHM ile işbirliği⁴³ kapsamında AİHS ilkeleri ve standartları özel önem arz etmektedir.

Hoşgörü, açık fikirlilik ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, Avrupa'nın demokratik düzeninin yapı taşlarıdır. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, demokratik toplumun ayrılmaz bir parçası olan çoğulculuğu da güvence altına alır. Bu değerleri koruyan temel mekanizma AİHS sistemi olup, din özgürlüğü AİHM tarafından kendi başına temel bir hak olarak tanınmıştır. Öte yandan demokratik toplumun temel değerlerinden biri ifade özgürlüğüdür. Ancak unutulmamalıdır ki; bu hak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde korunduğu gibi, aynı zamanda bu sözleşme uyarınca sınırlandırılabilir⁴⁴.

Bu doğrultuda, ifade özgürlüğünün dini değerler bağlamında sınırlarının ele alınması önemlidir; zira İslamiyet'in en kutsal değerlerine yönelik saldırılar, bu hakkın kisvesi altında yapılmaktadır. Ancak AİHS'de düzenlendiği ve AİHM tarafından açıkça ortaya konduğu üzere, ifade özgürlüğü sınırsız bir hak değildir ve dini değerlerin aşığılanması amacıyla kötüye kullanılması yasaktır. AİHS'de ifade özgürlüğünün kişilere görev ve sorumluluk da yüklediği açıkça belirtilmektedir. İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumda başkalarının haklarının korunması, ulusal güvenlik veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi ve ahlakın korunması gibi amaçlar için sınırlamalara ve yaptırımlara tabi tutulabilir.

⁴² ECRI Statüsü, m. 1.

⁴³ ECRI 2019 Raporu, Mart 2020, para. 63 (ECRI Annual Report 2019, <https://rm.coe.int/ecri-annual-report-2019/16809ca3e1>)

⁴⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğüne ilişkin 10. maddesi aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

Bu kapsamda, dinlere yönelik hoşgörüsüzlüğü körükleyecek saldırılar, ifade özgürlüğü altında savunulamamaktadır. AİHM somut olarak, İslamofobik ifadelerin AİHS'nin temel değerlerini ihlal ettiğini ve sözleşmeye dayanarak bu ifadelerin korunamayacağını kabul etmektedir⁴⁵. Özellikle, Müslümanların tamamının belirli bir terör saldırısıyla ilişkilendirilerek İslam dininin tüm mensuplarına saldırılması AİHM tarafından ayrımcılık yasağı, hoşgörü ve sosyal barış ile uyumsuz bulunmuş; böyle saldırılar için ifade özgürlüğü savunmasında bulunulamayacağı ifade edilmiştir⁴⁶. Benzer yönde, İslam Peygamberine hakaretler içeren bir kitabın yayıncısına ceza verilebileceği kabul edilmiştir⁴⁷. AİHM'ye göre şoke edici, provokatif ve hatta rencide edici görüşler ifade özgürlüğü kapsamında kabul edilse dahi, İslam Peygamberine hakaret niteliğindeki ifadeler Müslümanlara yönelik haksız saldırılar olarak telakki edilebilir ve devlet tarafından buna karşı tedbirler alınabilir⁴⁸.

İslam Peygamberinin karikatürlerinin özellikle devlet organları ve devleti temsil eden kişiler tarafından yayınlanması bu ilkeler doğrultusunda değerlendirildiğinde, şüphesiz şiddete başvurmak asla mazur görülemezle beraber, bu karikatürler yaptırıma tabi tutulabilecektir. Dolayısıyla Charlie Hebdo karikatürlerinin, bireyler tarafından çizilmesi ya da yayınlanması bir kenara, devlet binalarına yansıtılması gibi fiillerle devlet tarafından desteklenmesi, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmemesi gereken aşağılayıcı saldırılardır.

Fransa'nın politikalarını düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (AİHS m. 9) bağlamında değerlendirmek gerekirse, devletin tarafsızlık yükümlülüğü gündeme gelmektedir. Tarafsızlık ilkesine göre devletler, politikalarını oluştururken belirli dinleri ya da dini grupları hedef alamazlar⁴⁹. Ayrıca devletler, bir dini inancın geçerliliğini ya da o inancın ifade edilme biçimlerini sorgulayamazlar⁵⁰. Devletlerin tarafsızlık yükümlülüğü bağlamında kaçınması gereken diğer bir tutum ise, belirli bir din ya da inanç ya da bunların mensupları hakkında hakaretamiz/aşağılayıcı ifadeler kullanmaktır. Zira böyle bir durumda ilgili din ya da inancın mensuplarının din özgürlüğü gündeme gelmektedir⁵¹. Dolayısıyla Fransız makamlarının sadece İslamiyet'i ya da Müslümanları özel olarak hedef alması, devlet başkanının Müslüman

⁴⁵ AİHM, Perinçek v. İsviçre (no. 27510/08), 17 Aralık 2013, para. 47.

⁴⁶ AİHM, Norwood v. Birleşik Krallık (no. 23131/03), 16 Kasım 2004. Aynı ilke AİHM Büyük Daire'nin S.A.S. v. Fransa kararında tekrar edilmiştir (para. 149).

⁴⁷ AİHM, İ.A. v. Türkiye (no. 42571/98), 13 Eylül 2005.

⁴⁸ AİHM, İ.A. v. Türkiye, para. 29.

⁴⁹ AİHM, Bulgar Ortodokos Kilisesi "Kutsal Sinod"u ve Diğerleri v. Bulgaristan, para. 139; AİHM, Association Les Témoins de Jéhovah v. Fransa, para.

⁵⁰ AİHM, Eweida ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, para. 81.

⁵¹ AİHM, Leela Förderkreis e.V. ve Diğerleri v. Almanya, para. 84, 97.

kadınların İslami örtülerindeki saikleri sorgulayarak inançlarını nasıl ifade edeceklerini dikte etmesi, İslamiyetin “kriz”de olduğunu iddia edip Fransız değerlerine uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini belirtmesi, tarafsızlık ilkesini zedelemektedir ve AIHS m. 9 ile uyumlu değildir.

b. ECRI'nin Yaklaşımı

ECRI'nin 16 Mart 2000 tarihinde yayınladığı 5 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı, ülkesinde Müslüman azınlık bulunduran AK Devletlerinin Müslümanları hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıktan korumak için çeşitli tedbirler almasını öngörmektedir⁵². Bu tedbirler şöyle özetlenebilir:

1. Özellikle Müslümanlara yönelik hoşgörüsüzlük ve ayrımcılığın boyutlarını inceleyerek her alanda ortadan kaldırılmaları için gerekli adımları atmak,
2. Müslümanların toplumsal hayatın her alanında dinlerinin gereğine göre ibadet etme haklarını sağlamak,
3. Çok-kültürlü yaşamın tesisi ve Müslümanlara yönelik basmakalıp ve önyargılı yaklaşımların kırılması için eğitim faaliyetlerinde gerekli düzenlemeleri yapmak,
4. Söz konusu basmakalıp ve önyargılı yaklaşımları pekiştirmemeleri için medya-reklamcılık sektörlerinde yönlendirmelerde bulunmak ve
5. Atılacak adımlarda Müslümanlarla iletişim içinde olmak.

5 no.lu Genel Politika Tavsiye Kararında oldukça kapsamlı biçimde belirlenen tedbirlerden de anlaşılacağı üzere ECRI, AK devletlerinin Müslüman karşıtlığının her türü ile bilfiil mücadele etmesini beklemektedir. Ayrımcılığı ve nefret suçlarını önleyip yaptırıma tabi tutacak yasal düzenlemelerin yanı sıra, eğitim ve istihdam gibi imkânlarla erişmedeki ayrımcılığın ortadan kaldırılması temel beklentilerdir.⁵³

ECRI tarafından vurgulanan diğer bir tedbir biçimi ise, eğitim faaliyetleridir. Genel olarak kültürel çoğulculuğun sağlanmasını bekleyen ECRI, okullar ve üniversitelerdeki eğitimin ve özellikle tarih müfredatının, tarihsel gerçekleri tahrif ederek öğrencilere Müslümanların düşman ve tehdit olarak sunulmamasını önermektedir⁵⁴. Bu bağlamda atılacak somut adımlar ırkçılık ve yabancı düşmanlığının gelecek nesillere aktarılmasının önüne geçilmesini

⁵² ECRI, Müslümanlara Yönelik Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadeleye İlişkin 5 No.lu Genel Politika Tavsiyesi.

⁵³ Islamophobia and Its Consequences on Young People, s. 33, <https://rm.coe.int/16807037e1>

⁵⁴ ECRI, Müslümanlara Yönelik Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadeleye İlişkin 5 No.lu Genel Politika Tavsiyesi, s. 4.

sağlayacaktır. Bu kapsamda Fransa eğitim politikalarının ECRI'nin önerileri doğrultusunda gözden geçirilmesi; eğitimcilerin bu hususlara uygun olarak eğitilmesi, kışkırtıcı eğitim biçimlerinin önüne geçmek için kontrol ve denetim süreçlerinin belirlenmesi gerekmektedir⁵⁵.

ECRI 5 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararında Müslüman kadınların durumu ise özel olarak ele alınmıştır. ECRI, Müslüman kadınlar çoklu ayrımcılığa (toplumsal cinsiyete ve dine dayalı ayrımcılıkların yanı sıra etnik kökene dayalı ayrımcılık) maruz kaldıklarını ifade ederek bu durumun onları özellikle korunmasız bir grup haline getirdiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda devletlere kadınların durumuna hususi özen göstermelerini tavsiye etmektedir. Nitekim Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi de Müslüman kadınların bu kırılgan konumuna dikkat çekerek 1887 (2012) sayılı Kararında “İslam’ın nüfusun çoğunluğunun dindar olmadığı Avrupa Konseyi üye Devletlerinde Müslüman kadınlar genellikle klişeleştirmelerin kurbanı oluyor çünkü onların dini inançları kimliklerini tanımlayan yegane unsur olarak görülüyor. Müslüman kadınlarla ilgili siyasi tartışmalar ve yasama eylemlerinde, ayrımcılık yapmama ve eşit fırsatlar yerine, beklenenden çok daha fazla başörtüsü ve hatta peçe meseleleri üzerinde yoğunlaşıyor” tespitine yer vermiştir⁵⁶.

5 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı genel itibariyle, İslâm’ın şiddet içeren aşırılıkla bir tutan önyargılarla mücadele edilmesini önermektedir. Avrupa Konseyi’nin İslam düşmanlığını devlet kademelerine taşıyan yaklaşımları AIHS ve ECRI standartları kapsamında değerlendirmesi, Avrupa’da sürdürülebilir bir barış ortamının inşası açısından son derece önemlidir.

V. Değerlendirme

Görülmektedir ki, İslam ve Müslüman karşıtı tutumların devletlerin politikalarında ve özellikle yasama faaliyetlerinde somutlaşması, en temel demokratik değerler ve insan hakları bakımından ciddi tehlikeler arz etmektedir. Yukarıda da açıklandığı üzere Fransa’daki Müslümanlar, halihazırda ayrımcılığa uğrayan ve marjinalize edilen hassas bir gruptur. Fransa’da hazırlıkları yapılan, İslam’ın “yeniden yapılandırılması” adı altında Müslümanların kişisel, dinî, sosyal, profesyonel ve siyasi hayatlarının devlet eliyle düzenlenmesi, AIHM’nin

⁵⁵ ECRI, Müslümanlara Yönelik Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadeleye İlişkin 5 No.lu Genel Politika Tavsiyesi, s. 5.

⁵⁶ <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18921&lang=en>

de dikkat çektiği üzere Avrupa Konseyi'nin değerlerine zıttır ve temel haklara yönelik ölçsüz müdahalelerdir.

İnsanların öldürüldüğü, yaralandığı veya başka tür fiziksel zararların verildiği hiçbir fiil savunulamaz. Terörün önlenmesi için yürütülecek projelerin, terörün kaynaklarını kurutmak için toplumsal barışın odağa alındığı kapsayıcı bir söylem ve politikalarla desteklenmesi gerekmektedir. Toplum içinde bir grubun dışlanması, değerlerinin hiçe sayılması, o grubu marjinalleştirirken bir taraftan da grubun mensupları arasında manipülasyona yatkın veya psikolojik sorunları olan bireyleri şiddete yönlendirmekte, terörize etmektedir⁵⁷.

Nitekim AK Parlamenterler Meclisi de birçok AK Devletinde Müslümanların sosyal dışlanmaya, damgalanmaya, ayrımcılığa ve stereotipleşmeye maruz kaldığını ifade ederek, şiddete başvuran “İslami” radikallikle, Müslüman topluluklara yönelik radikalliğin birbirini besleyen olgular olduğunu vurgulamıştır⁵⁸. Bu bağlamda küresel “terörle mücadele”den Müslümanların orantısız biçimde etkilendiğini vurgulayan AK İnsan Hakları Komiseri, bu mücadelenin İslam’la mücadele haline gelmemesi gerektiğine dair uyarıda bulunmuştur⁵⁹. Zira bu yaklaşım terörün gerçek sebeplerini ortadan kaldırmamak bir yana, Avrupa’daki mevcut aşırı sağcı siyasi hareketlere yabancı düşmanı propagandalarını yapmak için ortam sunmaktadır⁶⁰.

AK İnsan Hakları Komiseri çözüm önerisi olarak, radikaller tarafından suiistimal edilen olumsuz koşulların tespit edilip ortadan kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir⁶¹. Gerçekten de Avrupa’daki Müslümanlar, istihdam, eğitim ve barınma gibi çeşitli hizmetlere erişmede en fazla ayrımcılığa uğrayan gruplardan biridir⁶². Müslümanların toplumsal hayata katılmadaki dezavantajlarının hem sebeplerinden olan hem de bu dezavantajları pekiştiren husus, Müslümanlara yönelik Avrupa’daki olumsuz algıdır. Bu olumsuz algıyı körükleyen önemli bir faktör de siyasetçilerin ve medyanın Müslümanlara bakış açısıdır⁶³.

⁵⁷ Atıf

⁵⁸ AK Parlamenterler Meclisi'nin Avrupa'da İslam, İslamcılık ve İslamofobi'ye İlişkin 1743 (2010) sayılı Kararı, para. 1.

⁵⁹ Hammarberg, s. 36.

⁶⁰ Hammarberg, s. 36.

⁶¹ Hammarberg, s. 32.

⁶² Hammarberg, s. 38.

⁶³ François Sant'Angelo, “The Council of Europe and the work against Islamophobia: Existing instruments and standards” in Council of Europe, Islamophobia and Its Consequences on Young People, 2006, s. 33-34, <https://rm.coe.int/16807037e1>.

Toplumsal dışlanmaya maruz kalmış, etiketlenmiş bireylerin bir kısmının psikolojik sorunlarının da olabileceği düşünülürse, dini temelli fanatizme ve teröre yönelebilecekleri görülmektedir. Nitekim çeşitli tarihlerde yapılan araştırmalarda Avrupa ülkelerinden terör örgütü DAES'e katılan binlerce militan olduğu ifade edilmektedir. 26 Eylül 2004'te BBC'ye konuşan Avrupa Birliği Terörle Mücadele Koordinatörü Gilles de Kerchove, Suriye ve Irak'taki İslamcı militanların yanında savaşa katılan Avrupalıların sayısının 3000'i aştığını söylemiştir⁶⁴.

Bütün bu gerçekliğe karşın Samuel Paty'nin öldürülmesinin ardından Fransa'da bazı kamu binalarında Hz. Muhammed'i hakaretamiz biçimde tasvir eden karikatürlerin projeksiyonla yansıtılması⁶⁵ gibi provokatif yaklaşımlar, Müslümanların kimliklerinin merkezinde olan en kutsal değerlerine doğrudan saldırıdır. İfade özgürlüğü demokratik toplumların yapıtaşıdır; ancak ifade özgürlüğünün sınırı nefret söyleminin başladığı yer olmalıdır. Dezavantajlı konumda olan azınlıkları ötekileştirecek söylemlerden kaçınılmalıdır.

Saldırgan tutumlardan kaçınmak bir yana dursun, Cumhurbaşkanı Macron'un İslam dininin yeniden yapılandırılması planı, Fransız Müslümanları daha çok Fransız gerektiği söylemi ve buna dair çalışmaları, öncelikle Fransa'nın devlet sisteminin en temel ilkesi olan laikliğe ve AİHM tarafından kabul edilen, devletin tarafsızlığı ilkesine aykırıdır. Hiçbir din, devlet veya devlet başkanları tarafından yapılandırılmaz. İslam dinine inanan 1,6 milyar insan, kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim ve İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in sünneti doğrultusunda inançlarını yaşamaktadır. Her inançta ve ideolojide olduğu gibi, İslamiyet'te de radikaller mevcuttur. ECRI 5 no.lu Politika Tavsiyesinde de ifade edildiği gibi, şiddet içeren aşırılıkla İslam bir tutulamaz. Önemle belirtilmelidir ki; İslam karşıtlığı ve bunun devlet politikalarında yer bulması, AİHM tarafından "çok kaygı verici" bir gelişme olarak tanınmaktadır. Fransa'da kamusal alanlarda yüzün örtülmesini ve dolayısıyla burka, peçe gibi İslami örtünme biçimlerini yasaklayan yasa bağlamında AİHM, bu yasanın hazırlık sürecine "İslamofobik ifadelerin damgasını vurduğuna" dikkat çekerek, bu tür yasaların belirli gruplara yönelik stereotipleri daha da pekiştireceği ve devletin hoşgörüyü güçlendirme görevinin aksine, bunun devletin hoşgörüsüzlüğü körüklemesi anlamına geleceğini ifade etmiştir⁶⁶. AİHM bu kapsamda, bir dini grubu hedef alarak genelleştirici saldırılarda bulunmanın Avrupa devletlerinin temel değerleri olan hoşgörü, sosyal barış ve ayrımcılık yasağı ile uyumlu olmadığını yinelemiştir⁶⁷.

⁶⁴ Atıf

⁶⁵ Atıf

⁶⁶ AİHM, S.A.S. v. Fransa, para. 149.

⁶⁷ AİHM, S.A.S. v. Fransa, para. 149.

Dolayısıyla Fransa'nın Müslümanları hedef alan politikaları ve yapmayı planladığı yasal düzenlemeler, AİHS ile uyumlu olmayacaktır.

Dünyanın her yerinde, her hükümet ve rejim, aşırılıkla, radikallikle mücadele eder. Bu ülkelerin en doğal hakkı ve görevidir. Ancak terörizme sadece güvenlik tedbirleriyle karşı çıkmak mümkün değildir. Terörle etkin mücadele için adalet sistemi güçlü olmalı, güvenlik ve özgürlük arasındaki denge gözetilmelidir. Terörle mücadele yasaları çıkartılırken ve uygulanırken, hukukun üstünlüğü esas olmalıdır. Terörizmin kök salmasının engellenmesi ancak temel hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Nitekim BM Terörle Mücadelede Temel Hakların Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü'nün de ifade ettiği üzere Fransız makamları, terörle ve radikalleşmeyle mücadele tedbirleriyle temel hak ve özgürlüklerine müdahale edilen Müslüman topluluklarla “samimi bir ortaklık” içinde hareket ederek onların damgalanması ve stereotipleştirilmesinin önüne geçmelidir⁶⁸.

Bu bağlamda Müslümanların ibadet ve örgütlenme alanlarının keyfi biçimde kapatılması ya da engellenmesi, radikalleşmeyle mücadeleye fayda etmemenin yanı sıra, Müslümanları daha çok ötekileştirecektir. Fransız Senatör Nathalie Goulet'nin de ifade ettiği üzere radikalleşme camilerde değil, çoğunlukla cezaevlerinde olmaktadır; zira, “tüm genç radikallerin ortak noktası, dine ilişkin anlayışlarının zayıflığıdır”⁶⁹. Dolayısıyla Fransız hükümetinin Müslümanların ibadet alanlarına yönelik keyfi ve orantısız müdahaleleri, esasında radikalleşmenin önüne geçecek önemli bir unsurun yok edilmesidir. Aynı durum, Müslüman sivil toplum için de geçerlidir. Fransa'daki son gelişmeler ve yaklaşım, Müslümanların hak arama ve temsilini sağlayacak örgütlenme haklarının gittikçe sınırlandırıldığını göstermektedir. Yakın zamanda, herhangi bir hukuki dayanağı olmamakla beraber İçişleri Bakanlığı tarafından kapatılmakla tehdit edildiği için “Fransa'da İslamofobi'ye Karşı Kolektif” (CCIF) adlı STK, kendini feshetmek zorunda kalmıştır⁷⁰. Müslümanlara yönelik ayrımcılığı ve saldırıları belgeleyen, mağdur Müslümanlara hukuki destek sunan ve bu sorunların çözümü için Avrupa Birliği ve AGİT gibi kurumlara gölge raporlar sunmak da dahil olmak üzere çeşitli çalışmalar yapan bir sivil toplum kuruluşunun⁷¹ faaliyetlerinin durdurulması, Fransa

⁶⁸ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism, Visit to France, 8 May 2019, A/HRC/40/52/Add.4, para. 50, 57.

⁶⁹ <https://www.bbc.com/news/world-europe-37155043>

⁷⁰ <https://www.islamophobie.net/les-nombreuses-contre-verites-sur-le-ccif/>. Fransa'da İslamofobi'ye Karşı Kolektif'in kendini feshetmesine rağmen İçişleri Bakanlığı, ... tarihinde bu STK'yı kapattığını açıklamıştır. Atıf

⁷¹ CCIF'nin AB Komisyonu tarafından fonlanan ve sosyal medyada İslam karşıtı içeriklerle mücadeleyi amaçlayan online platformu “HATEMETER” (“Nefret ölçer”). The HATEMETER platform is an online instrument designed

Devleti'nin Müslüman karşıtlığıyla mücadele bir yana, Müslümanların bu konuda hukuki yollardan örgütlenmelerini ve mağduriyetlerini gidermelerini engellemektedir. Esasında bu yaklaşım, Müslümanları daha çok marjinalize edebilecek ve Fransa'nın mücadele etmeye çalıştığı radikalliğe zemin hazırlayabilecektir.

Terörle mücadeleyi bahane ederek bunu din veya milliyet odaklı yapmak, o dinin veya ırkın mensuplarını genellemek ve temel hak ve özgürlüklerini toptancı biçimde sınırlandırmak, ayrımcılık, ırkçılık ve düşmanlıktır. Bu çerçevede Fransa'da başta cumhurbaşkanı olmak üzere siyasetçilerin kullandığı dil, resmi söylemler faşizan politikaların toplumdaki marjinalleşmeyi artıracığı unutulmamalıdır. Nitekim İslam düşmanlığının günlük siyasetin bir parçası haline getirilmesinden sonra ırkçı ve faşist saldırılar da cesaret bulmuştur. 18 Ekim 2020 günü başörtülü iki kadının, Eiffel Kulesi yakınlarında “pis Araplar” ve “burası sizin yurdunuz değil” diye bağırarak kişiler tarafından bıçaklı saldırıya uğraması⁷² ve Bordeaux ve Beziers'deki camilere yapılan saldırı tehditleri⁷³ bu anlamda akla gelen en güncel örneklerdir.

VI. Sonuç ve Taleplerimiz

İslam medeniyetinin Avrupa üzerindeki olumlu etkisi, Avrupa Konseyi tarafından tanınagelmıştır. Konsey, İslamiyet'in Avrupa'da yanlış temsili nedeniyle bu etkinin bilinmediği, aksine hatalı politikalar nedeniyle İslam'ın düşmanlaştırıldığı bilincindedir⁷⁴. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi bu etkinin Avrupa toplumları tarafından bilinmesi ve karşılıklı önyargılarla aşırılıkların giderilmesi adına çağrıda bulunmuş olsa⁷⁵ da ne yazık ki günümüzdeki tablo, bu idealden çok uzaktır.

Biz, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Müslümanlar olarak eşitlik, adalet ve bir arada yaşama kültürünü inşa etmek için emek vermeye, bu alanda çalışmaya gayret etmekteyiz. Her birimiz bir sivil toplum kuruluşunda demokratik haklarımız doğrultusunda çalışmalar yürütüyoruz. Bu belgeyi imzalayan STK'lar olarak kimsenin dini, inancı, ırkı, mensubiyeti

to help researchers and actors on the ground (for example NGO operators, researchers, moderators) to analyze and combat anti-Muslim speech online. <http://hatemeter.eu/>. CCIF, s. 48.

⁷² <https://www.france24.com/en/live-news/20201022-two-french-women-charged-over-racist-stabbing-of-veiled-muslim-women>.

⁷³ <https://fr.reuters.com/article/us-france-security-mosks/mosques-in-two-french-cities-under-police-protection-after-threats-idUSKBN2761EU>.

⁷⁴ AK Parlamenterler Meclisi'nin İslam Medeniyetinin Avrupa Kültürüne Katkısına İlişkin 1162 (1991) sayılı Tavsiye Kararı, 19 Eylül 1991, para. 4, 6. (Recommendation 1162 (1991) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the Contribution of the Islamic civilisation to European culture, 19 September 1991, <https://pace.coe.int/en/files/15196/html>, paras. 4, 6)

⁷⁵ AK Parlamenterler Meclisi'nin İslam Medeniyetinin Avrupa Kültürüne Katkısına İlişkin 1162 (1991) sayılı Tavsiye Kararı, para. 11.

nedeniyle ayrımcılığa uğramasını kabul etmeyeceğiz. Bugün Müslümanlar üzerinden yapılan bu ötekileştirme ve düşmanlaştırma kampanyasının öznesinin yarın başka bir grup olacağı gerçeğini göz ardı etmemeliyiz. Bu nefret söyleminin günlük siyasetin bir parçası haline getirilmesiyle, toplumlar birbirlerine düşmanlaştırılmaktadır. Bu tehlikeye karşı koyacak etkili yapılar arasında, Avrupa Konseyi ve bünyesindeki organların olduğuna inanıyoruz. Dolayısıyla, ECRI Statüsü uyarınca hükümet dışı kuruluşların ECRI'ye başvurma hakkına⁷⁶ ve ECRI'nin sivil toplumla işbirliği yapma görevine⁷⁷ istinaden, Fransa'da Müslümanlara yönelik ayrımcılığı ve hoşgörüsüzlüğü körükleyen devlet politikalarına karşı önlem alınmasına yönelik taleplerimizi sunuyoruz.

ECRI'nin 5 No.lu Politika Tavsiyesindeki “Çoğulcu bir toplumda dinlerin barış içinde bir arada yaşamasının, eşitliğe saygı ve devletin yasaları ile dini ilkeler arasında açık bir ayrım olan demokratik bir devlette dinler arasında ayrımcılık yapılmaması üzerine kurulduğuna bağlılık” gerekliliği, Fransa'yı da kapsamaktadır. Söylem ve uygulamaların da buna uygun bir şekilde yapılandırılmasını bekliyoruz. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde görülen; ancak Fransa'da devlet politikaları ve hükümet politikaları haline dönüşen İslam ve Müslüman düşmanlığının çok daha geniş bir coğrafya ve zaman aralığını etkileyecek bir tehdit olduğunu, ayrıca bu politikaların dini fanatizme de zemin hazırladığını düşünüyoruz. Bu sorunların ve tehlikelerin bertaraf edilmesi için ECRI'nin aşağıdaki adımları atmasını uygun buluyoruz.

İslam ve Müslüman karşıtlığı, bir ırkçılık biçimi olarak tanınmalıdır. Din temelli ayrımcılığın yanı sıra, ırk ayrımcılığıyla mücadele de Müslümanlar bakımından son derece önemlidir. İslamofobi, yaygın olarak benimsendiği üzere, bir ırkçılık biçimidir⁷⁸. Nitekim ECRI de “İrkçilik ve İrk Ayrımcılığıyla Mücadeleye Yönelik Ulusal Düzenlemelere İlişkin 7 no.lu Genel Politika Tavsiyesi” ile dine dayalı ayrımcılığın bir ırkçılık biçimi olduğunu kabul etmiştir⁷⁹. 2020 yılında tüm dünyayı isabetli olarak etkisi altına alan, (siyahlara yönelik) ırkçılığı protesto amaçlı “Black Lives Matter” akımı ile Avrupa ülkeleri, ırkçılığa ilişkin muhasebeye girişmişler ve bu yönde somut adımlar atılmaya başlamışlardır⁸⁰. Müslümanlara

⁷⁶ ECRI Statüsü, m. 6(4).

⁷⁷ ECRI Statüsü, m. 13.

⁷⁸ Atıf

⁷⁹ “racism” shall mean the belief that a ground such as race, colour, language, religion, nationality or national or ethnic origin justifies contempt for a person or a group of persons, or the notion of superiority of a person or a group of persons.” ECRI General Policy Recommendation No. 7 On National Legislation to Combat Racism and Racial Discrimination, CRI(2003)8 REV, para. 1(a).

⁸⁰ Gelişmelere ilişkin birkaç kaynak

yönelik hoşgörüsüzlüğün ve ayrıştırıcı tutumların çoğu zaman ırkçılıkla iç içe geçtiği ve Fransa'daki Müslümanların önemli bir kısmının da siyah olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Müslümanların uğradığı çok temelli ayrımcılığın ne denli ciddi bir boyutta olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda da vurgulandığı üzere bu durum, Müslüman kadınlar için çok daha vahim boyutlara ulaşabilmektedir. Bu nedenle, ECRI'nin Avrupa Birliği hukukunun da tanıdığı üzere Müslüman karşıtı ayrımcılık, bir ırkçılık biçimi olarak tanınmalı⁸¹ ve "İslamofobi" gibi kavramlarla "yumuşatılıp" önemi hafifletilmemelidir⁸².

ECRI, nefret suçları ve nefret söylemi temelli saldırıları tespit etme metodolojisini değiştirerek devlet kaynaklarına dayanmanın ötesine geçmelidir. 5. izleme periyodu sonuç raporuna yansıdığı kadarıyla, Fransız Hükümeti Müslümanların devlet politikaları bağlamında maruz kaldığı nefret söylemine ve ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin adımlar atmamıştır. Ancak ECRI, Müslümanlara yönelik saldırıların önceki periyoda göre azaldığına dair hükümet istatistikleriyle yetinerek Müslümanları etkileyen saldırgan ve ayrımcı tutum ve politikalar inceleme konusu yapılmamıştır⁸³. Devlet istatistikleriyle yetinmemeli; Müslümanların maruz kaldıkları saldırıları ve ayrımcılığı bildirmekten çekinmesi⁸⁴; Fransa ve ötesinde sivil toplumla daha sıkı ilişkiler ve BM Sözleşme organları gibi gölge rapor sistemi benimsenmelidir. Bu bağlamda ENAR'ın kabul ettiği gölge raporlar, bir iyi örnek uygulaması olarak değerlendirilebilir⁸⁵. Unutulmamalıdır ki nefret suçlarının gerçekleşme oranı, bildirim oranından çok daha yüksektir⁸⁶.

ECRI 6. izleme periyodunda Fransa'daki Müslümanların durumuna özel önem verilmelidir. Sonuç raporunda Fransa'nın alması gereken somut tedbirlere yer

⁸¹ Bu konuda bkz. İKÖ Bağımsız Kalıcı İnsan Hakları Komisyonu, İnsan Hakları İhlali Olarak ve Irkçılığın Günümüzdeki Görünüm Biçimlerinden İslamofobi (İstanbul Bildirgesi), 18 Ekim 2019, <https://www.oic-iphrc.org/en/data/docs/seminars/339401.pdf> (OIC Independent Permanent Human Rights Commission, Istanbul Declaration on Islamophobia: "A Human Rights Violation and a Contemporary Manifestation of Racism")

⁸² <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/sep/28/europe-social-pandemic-hatred-muslims-blm>

⁸³ <https://rm.coe.int/ecri-conclusions-on-the-implementation-of-the-recommendations-in-respe/1680934a7d>

⁸⁴ "In the case of hate crime, cases are not often registered as proper complaints (France)." European Network Against Racism (ENAR), "Forgotten Women: The impact of Islamophobia on Muslim Women", 2016, s. 9, https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/forgottenwomenpublication_lr_final_with_latest_corrections.pdf

"Hate crimes against Muslims are under-reported." s. https://www.osce.org/files/f/documents/1/6/373441_1.pdf;

⁸⁵ "ENAR's yearly shadow reports on racism in Europe have provided evidence of discrimination and stigmatisation of Muslims and in particular as the result of hate crime, racial profiling, counter-terrorism policies, discriminatory laws preventing access in some areas of life like education and employment, and populist discourses by politicians and in the media." European Network Against Racism (ENAR), "Forgotten Women: The impact of Islamophobia on Muslim Women", 2016, s. 11, https://www.enar-eu.org/IMG/pdf/forgottenwomenpublication_lr_final_with_latest_corrections.pdf.

⁸⁶ <https://www.osce.org/files/f/documents/9/0/448696.pdf>

verilmesinin yanı sıra Müslümanlar, savunmasız grup olarak tanınmalıdır. ECRI'nin 6. izleme periyodunda olduğunu göz önünde bulundurarak, bu kapsamda Fransa'da Müslümanlara yönelik başta terörle mücadele olmak üzere saldırgan tüm devlet politikalarının acilen geri çekilmesi, Müslümanları profesyonel, siyasi, sosyal ve akademik hayattan dışlayan yapısal sorunların ve Fransız Hükümeti'nin hoşgörü ve çoğulculuğu sağlamaya yönelik sorumluluğu doğrultusunda, nefret söylemi ve sıkça fiziksel şiddet boyutuna varan nefret suçlarıyla etkili biçimde mücadele edilmesi için gerekli incelemelerin ve yönlendirmelerin yapılmasını talep ediyoruz. Zira Müslümanlara yönelik nefret söylemi ve suçlarına, 5. izleme periyodunun sonuç raporunda öncelikli bir sorun olarak yer verilmemiştir⁸⁷. Nitekim 5. izleme periyodunun takip raporunda da Fransız Hükümetinden diğer ayrımcı tutumlara yönelik aldığı tedbirlerden farklı olarak, Müslümanları etkileyen saldırgan ve ayrımcı tutum ve politikalar inceleme konusu yapılmamıştır⁸⁸. Halbuki ECRI'nin 5. izleme periyoduna ilişkin sonuç raporunda toplumsal hayatta çok kültürlülüğün sağlanmasına yönelik tedbirler büyük yer tutmaktadır ve açıktır ki Müslümanlar, Fransa'daki çok kültürlü yaşamın uzun yıllardır önemli bir unsurudur. ECRI ayrıca, 2019 yılında yayınladığı "Etkili Eşitlik Yol Haritası"nda Müslümanlara yönelik hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin genel tavsiyelerini güncelleyeceğini ifade etmiştir⁸⁹. Bu kapsamda, Fransa'da ve tüm Avrupa'da Müslümanlara yönelik artan tehditlerin mutlaka ele alınmasını; Müslümanlara yönelik gerek devlet kaynaklı olan gerek olmayan tüm saldırıların önüne geçilmesi için atılacak tüm somut adımlara açık biçimde yer verilmesini ve Fransa'daki Müslümanların, 4. izleme periyodunun sonunda olduğu gibi, 6. izleme periyodunun sonuç raporunda savunmasız grup olarak tanınmasını talep ediyoruz.

Bu bağlamda, ECRI tarafından atılacak tüm adımlarda Müslümanların kapsamlı temsiline ve aktif katılımının son derece kritik olduğuna dikkat çekmek isteriz. Fransa'daki son gelişmeler Müslümanların hak arama ve temsillerini sağlamak için hem örgütlenme haklarının hem de mağduriyetlerini sivil toplum alanının gittikçe sınırlandırıldığını göstermektedir. Esasında bu yaklaşım, Müslümanları daha çok marjinalize edebilecek ve Fransa'nın mücadele etmeye çalıştığı radikalliğe zemin hazırlayabilecektir. Bu doğrultuda ECRI'nin "Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Çalışma

⁸⁷ <https://rm.coe.int/fifth-report-on-france/16808b572d>

⁸⁸ <https://rm.coe.int/ecri-conclusions-on-the-implementation-of-the-recommendations-in-respe/1680934a7d>

⁸⁹ ECRI, Etkili Eşitlik Yol Haritası, 27 Eylül 2019, para. 8.

Grubu”nun⁹⁰ güçlendirmesi, sivil toplumla iletişiminin artırılması, ilgili tüm çalışmalarda söz hakkı olması ve sivil toplumun katılımına aracı olması gerekmektedir. Ayrıca ECRI’nin çalışmalarının etkili olmasında işbirliği de önem arz etmektedir. Bu bağlamda Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’nin atadığı ve yakın zamanda göreve başlayan “Antisemitik, Müslüman Karşıtı ve Her Türlü Dini Hoşgörüsüzlük ve Nefret Suçları Özel Temsilcisi”ni⁹¹ memnuniyetle karşıladığımızı, ECRI’nin de çalışmalarını Özel Temsilci ile işbirliği ve koordinasyon içinde yürütmesini umduğumuzu ifade ediyoruz.

İnsan hakları, eşitlik, demokratik değerler ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulu ECRI’ye değerlendirmelerimizi saygılarımızla arz ediyoruz.

⁹⁰ <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/-/ecri-working-group-holds-consultations-with-civil-society-organisations-about-anti-muslim-racism>

⁹¹ <https://rm.coe.int/07102020-mandate-srsg-on-antisemitic-and-anti-muslim-hatred-and-hate-c/16809fdc58>